

A MAGYAR NEMESI FÖLKELES HARCZBALÉPÉSE II. FRIGYES ELLEN 1744-BEN.

MÁSODIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY.

Ez államírat alkalmasint Bartenstein¹⁾ által szerkesztetett, és hármás czélt tartott szem előtt: először is felelet akart lenni Marwitz szeptember 3-iki kiáltványára; másodsor ösztönözni kívánta a magyar nemesi fölkelést a magyar határok átlépésére és a Sziléziába tervezett betörésre, miáltal a királynő nyugot felől Csehország ellen előnyomuló főserégének hadműveletei jelentékenyen megkönnyítették volna; végre pedig a porosz haderőről és némely — Magyarországon alkalmasint még ismeretlen — eseményről volt fölvilágosítást nyújtandó, természetesen szintén az előbbi czélok előmozdítására.

¹⁾ Bartenstein 1689-ben született Strassburgban; apja protestáns tanár volt, de ő a katolikus vallásra tért át, és 1715-ben osztrák államszolgálatba lépett. 1726-ban udvari tanácsos lett az osztrák udvari kancelláriánál és 1727-től kezdve a titkos államtanács jegyzője; mint ilyen, nemsokára a legfontosabb államügyekre is befolyást gyakorolt, míg tehetsége és rendkívüli képzettsége folytán VI. Károly császár benső bizalmát is kivívta. Mária Terézia nem kedvelte annyira, de lemondása daczára, szolgálatából még sem bocsátotta el. Bartenstein mindvégig hű, megvesztegethetetlen szolgálója maradt, kiről később a királynő maga úgy nyilatkozott, hogy egyedül neki köszönheti a monarchia megtartását. 1753-tól kezdve, midőn Kautitz lett udvari és állami kancellár, a külföldi ügyekben többé nem lőn alkalmazva. Meghalt 1767-ben. Károly császár már 1733-ban bárói méltóságra emelte őt, Mária Terézia pedig 1764-ben a Szent-István-rend középkeresztjét adományozta neki. Az államkormány kiadványait majdnem húszéven át kizárólag ő szerkesztette. — V. ö. *Arneth*, Bartenstein Kristóf János és kora. Bécs. Gerold, 1871.

Határozottan az volt tervezve, hogy az okirat ne nyomtatásban, hanem csak a szükséges számú másolati példányban terjesztésék, a főnemesség számára latin nyelvre is lefordítva, mi a magyar udvari kancelláriában eszközöltetett. Miután ez okirat a királynő és a kormány terveibe szeptember hó közepe táján tiszta bepillantást enged, talán nem lesz érdektelen, ha az okmányt, Uhlfeld gróf udvari és állami kancellár levelével együtt, tanulmányunk végén egész terjedelmében közöljük.¹⁾

Pálffy János nádor az államiratot talán még meg sem kapta, midőn szeptember 17-én azt írta Bécsbe, hogy nem kicsinyli a Sziléziába tervezett *diversio* hasznosságát, de a nemesi fölkelés sem tűzérsséggel sem járművekkel nem bír; továbbá nincs pénz a Lengyelországbani ellátás költségeinek fődözésére, mely országgal különben az átvonulhatás végett előzetesen tárgyalni is kellene. Különben pedig a fölkelő csapatok portyázásra és egy ország elpusztítására igen alkalmasak ugyan, de nem elég fegyelmezettek arra, hogy várakat ostromoljanak vagy pedig azokban őrségül maradjanak. De legfőképp figyelembe kell venni azt, hogy a nemesi fölkelés csakis a *haza védelmére* hívatott fegyverbe, tehát szükséges előbb az elméket az országon kívül való alkalmazás eszméjének megnyerni, ami elővigyázatot igényel.

Az osztrák államirat ez ellenvetéseket sejtve, azokat már előre szerencsésen és ügyesen elhárította; és habár a magyar nemesi fölkelés nem is oly gyorsan gyűlt össze és szállott táborba, mint azt az írat tervezői remélték és kívánták, kétségtelen, hogy a kiadott államirat a nézetek tisztázásához Magyarországon lényegesen hozzájárult, és a nemesség ellenszenvét, az országot a határon kívül is védelmezni, leküzdeni segítette. A tervezett betörés is tehát csak később és nem is egész teljességében került végrehajtásra, de az az időközben teljesen megváltozott hadi helyzetnek is tulajdonítható.

A magyar nemesi fölkelés alkalmazása a következőkép ment végbe:

Október elején mintegy 11,000 főnyi fölkelő sereg volt összegyűlve, de köztük csak 1000 gyalogos. *Pálffy Rudolf* grófnak, a

¹⁾ Lásd később a 235. és következő lapokon.

nádor fiának, 2000 lovas önkéntessel kellett volna Olmütz alá vonulnia, de csak 1200-at vitt oda. Ezek a brünni és olmützi helyőrség egy részével egyesülve, Kheul altábornagy parancsnoksága alatt egy különítményt képeztek, mely a porosz portyázók ellen volt működendő. Kheul Pálffy Rudolfot október 28-án 700 lovassal Morvaország és Felső-Szilézia egy részének védelmére Fulnekre küldte; más 500 huszárt pedig Glatz irányában küldött ki. Azonban Kheul Marwitz ellenében, ki Troppau és Jägerndorf tájékán 10,000 emberrel állott, igen gyöngye volt és Olmützbe visszavonulni kényszerült.

Vége *november 12-én* — a királynő német miniszteriumával egyetértőleg — Pálffy János gróf nádor, Eszterházy gróf országbíró és Grassalkovics gróf elhatározták, hogy a magyar fölkelő csapatok Sziléziába benyomuljanak.¹⁾ A már törődött nádor helyett az országbíró volt a parancsnokságot átveendő. Föltételezhető, hogy úgy Pálffy, ki szeptember 17-én még óva intett a fölkelő csapatoknak a határokon kívül való alkalmazásától, valamint a többi főurak is, kik a szeptember 16-án kelt államiratot megkapták, jól kihasználták az időt, hogy honfitársaikat a Sziléziába való betörés gondolatával megbarátkoztassák; föltehető ez nemcsak azért, mivel Uhlfeld kísérei levele erre figyelmeztetett is, hanem hazafiságukra és jobb belátásukra való tekintettel is; de az is bizonyos, hogy a megyekben eleinte sok nehézséggel kellett megküzdeniök.

November 14-én Kheul tábornok tudósított: hogy a már összegyűlt nemesi fölkelés Eszterházy gróf tábornagy parancsnoksága alatt Sziléziába be fog nyomulni, és egyszersmind annak támogatására is utasított. Kheul *deczember elején* 3000 emberrel, 4 löveggel Neutitschein mellett a fölkeléshez csatlakozott; de Mährisch-Ostraunál, tekintettel a Troppauban lévő poroszokra, megállt. A fölkelő csapatok *deczember 12-én* Friedeckbe, Ostrautól délre érkeztek és egész Oderbergig, sőt az Oderán túl egész Troppaugig nyomultak elő, hol aztán szétterjeszkedtek. *Deczember 20-án*, midőn a Lothringeni Károly által vezetett, Csehországból Sziléziába nyomuló főserég működésének eredménye érezhetővé vált, Marwitz Troppaut és Jägerndorfot kiűrtette, mire Eszterházy az Oder-

¹⁾ Arneth, Mária Terézia. II. 442.

bergnél álló fölkelőket azonnal Ratibor ellen nyomúltatta előre. Ő maga a fősereggel szintén követni szándékozott őket, míg Kheul tábornok december 22-én Troppaut szállta meg. A poroszok nem-sokára Ratibort is elhagyták és az Odera mentén Koselra vonultak vissza.

Így tehát Magyarország és Cseh ország királynőjének csapatai remélhették, hogy Sziléziában tölthetik a telet; a fölkelőknek az Oderától keletre kellett tartózkodniok és ellátásukat Teschen és Pless környékéről beszerezniök.

Marwitz hadteste végre Koselnál majdnem teljesen bekerítette, és Lothringeni Károly herczeg a hadsereg-parancsnokságot Traun tábornagnak adta át, hogy ő maga Bécsbe visszatérjen. A porosz király is elhagyta hadseregét és Berlinbe ment vissza, Lipót Anhalti herczeget bízván meg azon föladattal, hogy Porosz-Sziléziát a benyomúlt ellenségtől megtisztítsa. Az öreg vitéz először is Marwitzet szabadította ki; 1745 február közepéig a gyengébb Traun ellen is megküzdött feladatával, és őt Sziléziából kiszorította, anélkül, hogy a dolog ütközetre került volna.

A magyar fölkelők Traun visszavonulása alatt az ellenséges területen egész Brieg és Kreuzburgig, az Oderán lefelé kalandoztak, hogy az öreg Dessau figyelmét Traunról elvonják. De miután Lipót herczeg január 17-én és 19-én Troppaut és Jägerndorfot újra megszállotta, a magyarok is kénytelenek voltak, Ratiborból és az Odera vidékéről elvonulni, előcsapataikkal Hultschin, Benesch és Oderberg mellett maradván. Ekkor a fölkelő csapatok még mintegy 5950 lovas és 2000 főnyi gyalogságot számláltak; apadásuknak egyik fő okát sajnos a mind gyakoribb haza szökések képezték, aminthogy a sziléziai háborúk egész folyama alatt a szökések a működő seregek legfőbb betegségét képezték. Miután Traun gróf tábornagy egy rendes huszár és egy gyalog ezreddel támogatta őket, a magyar fölkelők az Odera jobb partjának, le egész Koselig és Oppelnig, egész télen át urai maradhattak; de söt portyázó csapataik Namslauon át egész Oelsig és Borenstadtig — Boroszlóval egy magasságban — kalandoztak, és kalandozásaiktól az Odera bal partja sem maradt ment.

A poroszok a magyar fölkelő csapatok betörései ellen többször tetemes csapatösszevonásokra kényszerítették; egy ilyen al-

kalommal, 1745 január 16-án, sikerült is azokat Oppeln tájékáról kiszorítaniok, de a fölkelők már február elején Rosenberget ismét megszállották. Harczmodoruk a poroszoknak igen kellemetlen volt: minden rendszeres támadás elöl kitértek, de mihelyt az ellenség a támadással fölhagyott, azonnal ismét visszafordultak. Ez volt különben a rendes magyar huszár csapatok harczmódja is, mely már 1742-ben Frigyes királynak annyira feltűnt, hogy így nyilatkozott róluk: «Ez a könnyű lovasság mindenütt ott van és mindig sikerül neki összeköttetéseinket megszakítani». ¹⁾

1745 február 9-én a fölkelők Ratiborból kiszorítottak, de az Odera jobb partja továbbra is birtokukban maradt, és a poroszok harczmodoruk ellenében hiába igyekeztek eredményeket kivinni.

A magyar nemesi fölkelőkre nézve tehát az 1744-ik évi téli hadjárat becsülettel végződött; a Glatz melletti harczok az osztrák csapatok visszavonulásával csak február végén nyertek befejezést.

Többféle körülmény okozta, hogy a magyar fölkelés nem játszhatta azt a szerepet, melyet az említett államirát annak szánt; katonai és politikai szempontok mellett még a nemzetgazdaságiak (aratás idején való összehívás) is kérdésbe jöttek. De mindazonáltal a fölkelő csapatoknak nemcsak a portyázó és földérintő szolgálatban elért eredményei, hanem már magában véve a nemesi fölkelés egybehívásának és alkalmazásának ténye is, Mária Terézia részére nagy erkölcsi eredményt jelentett.

Mint már ismételten máskor, úgy 1744-ben is megragadta Mária Terézia az alkalmat, hogy a magyarok iránti háláját kimutassa és nem mulasztotta el, kitüntetni azt az embert, kit előszeretettel «Pálffy apám»-nak nevezett, és kinek a nemesi fölkelés összehívását ez esetben is első sorban köszönhette. Sajátkezüleg írta neki: «Kedves Pálffy apám! Küldök önnek egy lovat, mely méltó arra, hogy leghűbb alattvalóm lovagolja. Fogadja el a kardot is, melylyel ellenségeim ellen fog védelmezni és vegye egyúttal e gyűrűt, mint hajlandóságom jelét. Mária Terézia.»

És most záradékol bemutatjuk ama többször említett Bar-

¹⁾ Denison, A lovasság története, Brix porosz főhadnagy által átdolgozva (Berlin, Mittler, 1879.) 302. lap, hol a magyar könnyű lovasság, különösen a huszárok fölényének a földérintő szolgálatban és portyázó harczokban nagy dicsérettel adózik.

tenstein-féle államíratot a latin után készült magyar szövegben, előrebocsátván Uhlfeld gróf udvari és állami kancellár kísérő levelét.

Uhlfeld gróf kísérő levele:

Bizonyára van már Excellentiádnak tudomása arról, hogy *Marwitz*, a Sziléziában hagyott porosz sereg vezére, micsoda nyomtatott nyílt levelet terjeszt mindenfelé. Mindezek nem czéloznak egyebet, mint hogy a határozatba vett s nagy buzgósággal, serénységgel és hévvel megindított nemesi fölkelést a jelenre nézve meg-hiusítsák s e czélból, a jövő veszedelem kikerülése végett, különböző fogásokkal élnek, ama királynak ismert szokása szerint. — Elhatározta azért a királynő, e fogásokat leleplezni s egyuttal épen annak égető voltát, a mit e király mindenáron megakadályoztatni iparkodik, beigazolni; legfőbb bizodalját mindamellett nem anyyira felhozott okaiba, mint a nemes magyar nemzet hűségébe s szeretetébe helyezvén. — Ugyancsak az ő rendeletéből mellékelek néhány «Észrevételt», latin s német nyelven, melyek a dolgok jelen állását, melyet megismerni hasznos lehet, megerősítik. — Szíve érzelmeit pedig a királynő azért fejezi ki inkább ezen «Észrevételek» alakjában, mint egyéb módon, mert a biztosnál biztosabban meg van győződve arról, hogy a nemes magyar népnek kiváló buzgóságát s érzelmeit jó akaró fejedelmük országuk gyöngéd anyja iránt hajlítani semmi más által nem képes inkább, mint ha a való tényeket a maguk meztelenségében előadja.

Mindezt én az ő egyenes megbizásából közlöm. Hogy pedig a hivatkozott észrevételek czélzatának elérésére melyik út-mód a legalkalmasabb, az legyen Excellentiád bölcsességére bízva: a mely is ennél fogva az ország többi mágnásaival ez ügyben minél gyakoribb tanácskozásba bocsátkozni ne terheltelessék. — Magam részéről örülök, hogy ez alkalmat megragadhatom irányában való leghívebb ragaszkodásom kifejezésére.

Bécs, 1744. szeptember 16.

U. i.: Nem az a királynő szándéka, hogy mielőtt a fölkelő nemesség s a porták szerinti katonaság megfelelő számban az ország határain összegyülekezne, bárki közülök kimozdíttatnék: de kizárólag az, hogy minden úgy legyen előkészítve, nehogy a jövőre

nézve ilyen fontos ügyben bármi s ha mindjárt a legcsekélyebb mulasztás is történhessék.

A megküldött államírat szövege a következő:

ÉSZREVÉTELEK A MELYEK A MAGYAR INSURRECTIO SZÜKSÉGES
VOLTÁRA NÉMI FÉNYT VETNEK.

Poroszország királya összes seregeit ma Csehországba küldte; a *Marwitz*-féle sereg, a mely Szileziában visszamaradt, nem több mint 17,000 fő¹⁾, német lovasság nélkül, csupán 3, fáradt lovak felett rendelkező, huszár ezreddel. Ezekon kívül Felső-Szileziában szétszórva (mint mondják nagy részben Csehországban nélkülözött), egész Alsó-Szileziában és a Glatz-grófságban összesen csupán 4 gyöngé, amúgy hirtelenében összevont helyőrségi ezred hagyatott. — Glogauban s Berlinben az állandó őrségeket polgárok látják el. S ilyenformán vannak ellátva Poroszország egyéb tartományai is.

Világos dolog tehát, hogy Poroszországtól *jelenleg* nemcsak Magyarországon, de még Olmützben és Brünnben, mint a hol a tartományi nemzetőrsegen kívül 7 rendes zászlóalj áll — nincs mit tartani. — Miért is azon esetre, ha az oly rövid ideje oly nagy buzgalommal elrendelt és részben már szervezkedő magyar insurrectio *az ország határain túl kimozdulni vonakodik*, ennek következtében a királynő által remélt, Poroszországtól pedig annyira rettegett nagy haszontól esnénk el, daczára azok dicséretes szándékának, a kik ily nagy buzgalommal fogtak ekkora dologhoz.

Pedig minél buzgóbban törekszik a porosz ezt különféle es meg nem engedett módokon megakadályozni, ez által a magyar nemzetet csak annál hűségesebb buzgóságra lelkesíti, hogy királynéjának, az ország anyjának, a végső szükségben ugyancsak végső erő-megfeszítéssel segítségére álljon.

Hogy mily méltatlan módon izgat ez a néhány rövid év alatt már háromszor béketörővé vált²⁾ szőszegő porosz, az a *Dohna* gróf

¹⁾ Az «Ö. M. Z.» 1824. II. 147. szerint 22.000.

²⁾ Frigyes e felfogás ellenében — s bizonyára némileg jogosan —

úr felolvasott jelentésére adott válaszból az igazságot szerető egész világ előtt nyilvánvalólag le lett leplezve és világos, hogy a *Marwitz tábornok* közhirre tett — ide is mellékelte — *nyílt levelének* is minden törekvése csupa csalfaságon alapul.

Különösen a leghatározottabb csalárdság mind az, hogy a királynő és ennek ministériuma a béketervekről, — miként azt Poroszországban nyilvánosan terjesztik — bármi tudomással is bírának és mindaz, a mi a *Marwitz*-féle nyílt levélben a *bécsi udvar merev csökönyösségéről* állítatik.

A királynő gonosz ellenségei és első sorban a porosz király, egyedüli okai a Németországban támadt veszedelmeknek. — Ezek magát a Német birodalom alapját s alkotmányát rendítették meg és pedig annyival veszedelmesebben, mert megvetve minden törvényt, az *arany bulla*,¹⁾ a — mint mondják — profán es csak a büntetés fenyegetesei által szentesített *országos örök béke*,²⁾ és a westfaliai béke³⁾ megállapodása ellenére mindent fegyveres erővel felforgatni törekedve, megegyezéseket, nyilatkozatokat, esküt és mindent ami az emberi társaságban szent, játékszernek tekintenek.

Mindazáltal az isteni gondviselés a királynő igazságos ügyét nyilvánvalólag megáldotta; főleg a magyar nemzettel, mint egy a maga művéhez használt isteni eszközzel áldotta meg azt oly gazdagon, hogy bár ellenségei sokasága és hatalma áll ellene, egész Németországot az idegenektől megtisztította, a harc színterét a határoknál az egykor Németországtól elvett tartományokhoz helyezte át; az ő annyiszor ismételt s nyilvánosságra hozott, de az

hangsúlyozza, hogy *három* békeszegés mindenestre *két* békekötést föltételez. Porosz államiratok, I. 477.

¹⁾ Itt a IV. Károly császár által 1356-ban kiadott *német arany bulla* értendő. a német birodalom alkotmányának alaptörvénye, mely kiválóan a német választó fejedelmeknek királyválasztó jogait is körülírja; a magyar királyok — mint Csehország királyai — szintén szavazattal bírtak.

²⁾ I. Miksa császár örök békéje 1495-ből, mely a fejedelmek viszállyainak fegyveres úton való elintézését eltiltja.

³⁾ Az 1648-ban Münsteren ée Osnabrückben kötött és a harmincz éves háborút befejező westfaliai béke, egész a francia forradalomig minden békekötésnek alapját képezte és a német birodalmi alkotmány alaptörvényének tekintetett.

ellenség által visszavetett nyilatkozatai szerint a békét a birodalomban és az egész keresztényiségben már rég helyreállította volna, ha azt a porosz már harmadízben a legnagyobb gonoszsággal meg nem szegi.

A frankfurti, pfalzi és hessencasseli udvarokon kívül Európa összes fejedelmei, az egy Bourbon-ház kivételével, visszaborzadnak ez eljárási módtól és általános közöttük a meggyőződés, hogy rövid idő alatt nem lesz többé senkinek semmi biztossága, ha csak ez a dühöngő, isteni és emberi törvényeket megvető fejedelem rendre nem utasítatik.

Bárha a porosz (már a milyen) hatalom, mely Csehország ellen irányult, Magyarországra nézve semmi *közvetlen* veszélyt nem is képez, ez a veszély azért épen nem tekinthető *megszüntettetnek*, sőt nagyon közelről *fenyeget* ez; hiszen mindenki látja, hogy ha Poroszországnak törekvései sikerülnek, mily végzetes következményei lesznek ennek Magyarországra és az egész keresztényiségre.

Istentől és természettől a királynőt megillető örökös tartományok egyszerre mind Poroszország által le nem igazhatók. De ha egyszer a cseh tartományokat hatalmába keríti, kétségtelen, hogy vágya tovább hajtja s hogy Magyarország sem marad érintetlenül. Bevárni, míg a dolog ennyire fejlődik, úgy a józan észszel, mint a hazaszeretettel homlok egyenest ellenkezik.

Benne van a hollandi nyilvános ujságokban, hogy ez az említett király, Konstantinápolyhan követe által mit forral,¹⁾ hogy nemcsak a portát hadi szövetségre tüzelte, de ajánlatot is tett neki a Magyarországon való megosztzkodásra; a mi azóta a brandenburgi háznak és a portának ezen országgal szemben szinte törvényes igényévé vált! S bárha a botrányos ajánlatot a török a legnagyobb utálattal vissza is utasította, ez köztudomásra hozta mégis, hogy mily szörnyűk a porosz tervek, melyek kell hogy a becsületért és dicsőségért annyira lángoló magyar nemzetet a legnagyobb méltatlankodásra indítsák. — És a becsület és dicsőség előtt, ocsmányok azok a Marwitz-fele nyílt levelek, a melyek azt akarják elhitetni, mintha a magyar nemzetnek állandó hűsége *csak országa határai*

¹⁾ Bövebben Arneth II. 407. és Fontes. rer. Austriac. II. 22. köt. és Kronos IV. 233.

közé szorítkoznék és mintha vajmi kevés gondja volna arra, hogy királynéja birtokait mily bajok fenyegetik.

Valóban a porosz a magyar nemzet okos előrelátásáról vajmi silány véleményt táplál, midőn el akarja vele hitetni, hogy a szomszéd tartományok sorsa ő reá épenséggel sem tartozik, mintha bizony a tűzvész eloltása végett nem kellene a szomszéd égő házára sietni; vagy, hogy a háborúnak bajait inkább honn viselje el, mint hogy azt határaitól távol tartja! Sziléziának eleste Csehországra és a Morva örgrófságra — minden egyezmény, biztosíték és békepont daczára — mint láttuk, özönnel hozta a bajt. Ily kegyetlen ellenség által, ha minden az ő szándéka szerint történend, rövid idő alatt Magyarországon a veszedelem sora és pedig annál fenyegetőbb mérvben, mert akkor a királynőnek erői megfogyva, ellenségeié pedig megszorodva lesznek és nem is lesz módjában hogy magát a kelet felől, miként jelenleg, állandó biztosságban érezze.

Azért eszélyes dolog a védelem eszközeit előbb megragadni, semhogy a baj nyakunkra nőjön és késedelem által orvosolhatatlanná váljék.

Sziléziának vesztét a magyarok közönyösen nem nézhetik; mindaddig, míg ez a herczegség porosz kezekben marad, he lesznek dugulva a leggazdagabb források, a melyekből a pénz az országba foly, és az egész kereskedelem meg lesz zavarva, mert a boroszlói egyesség ellenére az adók mint látjuk megszorodtak és a francia borokra kevesebb vám vettetett mint a magyarokra.

Hogy a sziléziái rendek, daczára ősi kiváltságaiknak, mily kegyetlenséggel illetetnek, általánosan tudva van. A kik előbb hitsegően a poroszhoz csatlakoztak, azok nehéz iga alatt nyögnek és aggódva lesik szabadulásukat; későn látják most már be, hogy mily szolgaságba csalták őket a szép ígéretek és csábítások, a melyeknek, immár hogy fogságba kerültek, még csak emlékezete is eltűnt!

A magasztalások, melyekkel a magyar nemzetet a Marwitz-fele nyílt levél illeti, nem akadályozták meg, hogy ugyanezen porosz a boroszlói béke megkötése előtt a magyarokról a legnagyobb megvetéssel illetlen ocsmányságot ne mondjon. Általában ismeretes, hogy a poroszszal szorosan szövethetzett frankfurti udvar ugyanazokat nyilvánosan kiadott irataiban mily undok módon gya

lázza ; mert az a szokás már szinte meghonosodott ellenségeinknél, hogy már nem is pirulnak a rágalmazás nyelvén beszélni. Nincs a földnek kegyetlenebb zsarnoka és sehol semmiféle ellenség nagyobb kegyetlenséget nem gyakorol, mint az a porosz tartományokban.

Ezért is a királynő nem kétli, mennyire szükséges, hogy ezen királynak vadsága az *ország határain kívül is az insurrectió segélyével*, teljes erővel és mielőbb megzaboláztassék. Míg az ő hadseregének ereje másfelé fordul, kedvezőbbek a körülmények, a mint hogy Prága fővárosnak a szüksége is a legégetőbb.¹⁾

Mint hogy a királynő főhadserege gyors haladással siet,²⁾ a porosznak nincs módjában seregének egy részét Magyarország ellen fordítani. És ha mint remeljük, a boroszlói beke megdőlte után Szilézia törvényes jogába visszahelyezkedve, jó rendet hozhatunk, annak lakói is a várakozásnál nagyobb segélyvel fognak hozzánk járulni, arra nézve, hogy e valódi, mindenünnen nyílt és immár üres ellenséges területből nagy hasznot merítsünk.

Hogyha e *terre vett diversio* végrehajtására szükségesnek látszanak *Lengyelország területét* is érinteni, az ottani királyi teljhatalmu minister, Eszterházy gróf, el van látva a szükséges utasításokkal. És nem hiú a remény, hogy a nemes mágnásoknak s nemességnek példáját rövid időn sok lengyel is követni fogja.

Hogy pedig a mondottak miként hajtassanak végre és a minél előbbi *beütésből* mint nyerjünk biztos eredményt, ezt a katonai tanácskozásra s azokra kell rábízni, a kiket a végrehajtás megillet. Azért is hasznos lesz megegyezni *Kheul* tábornokkal, ki erről szintén értesíttessék.

ANDORKA K.

¹⁾ Prága szeptember 16-án, tehát azon napon, melyen ez irat Magyarországra küldetett, kénytelen volt magát Frigyesnek megadni.

²⁾ Lothringeni Károly herceg serege a Rajna mellől sietett Csehországba s oda október elején ért.